

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น

พ.ศ. 2491-2530

นางสาวธนิศา กำปั่นทอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2539

ISBN 974-633-079-9

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE RELATIONS BETWEEN THAILAND AND JAPAN, 1948-1987

Miss Thanida Kumphantong

A Thesis submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1996

ISBN 974-633-079-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น

พ.ศ. 2491-2530

โดย

นางสาวธนิศา กำปั่นทอง

ภาควิชา

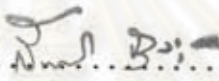
ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรางค์ศรี ตันเสียงสม

ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุนนาค

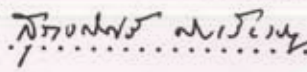
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

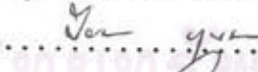

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ถุงสุวรรณ)

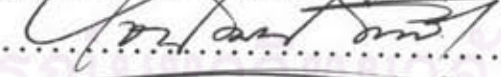
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ พิพาดา ยิ่งเจริญ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรางค์ศรี ตันเสียงสม)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุนนาค)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สฤษัย หวันแก้ว)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ชื่อนิตา กำปันทอง : ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. 2491-2530 (THE RELATIONS BETWEEN THAILAND AND JAPAN, 1948-1987)
 อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.สุรางค์ศรี ดันเสียงสม, ศ.ดร.บิษนาถ บุนนาค, 197 หน้า.
 ISBN 974-633-079-9

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น ในช่วง พ.ศ. 2491-2530 ว่าเป็นไปในลักษณะใด มีอะไรเป็นปัจจัยในการกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ รวมทั้งผลซึ่งเกิดจากการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย

ผลของการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วง พ.ศ. 2491-2530 เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ในลักษณะที่ไทยต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือจากญี่ปุ่นตลอดมา ทั้งนี้เพราะแนวทางการพัฒนาประเทศของไทยส่วนหนึ่งผูกพันอยู่กับการรับความช่วยเหลือจากต่างชาติ จึงเป็นสาเหตุให้ญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาทอย่างมากใน เศรษฐกิจของไทยและมีฐานะเป็นประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือที่สำคัญอีกด้วย การที่ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายให้ความช่วยเหลือนั้นก็เพื่อผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ทางด้าน เศรษฐกิจและการสร้างภาพพจน์ที่ดี การให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นจะเพิ่มมากขึ้นนับแต่เกิดเหตุการณ์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นในช่วง พ.ศ. 2515-2517 ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดกระแสการต่อต้านและความไม่พอใจของไทยและชาติต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การรับความช่วยเหลือจากญี่ปุ่น เป็นจำนวนมากนี้ก่อให้เกิดการครอบงำทาง เศรษฐกิจและการขาดดุลการค้าตามมา ทั้งนี้ เพราะการให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นนั้นประกอบด้วย เงินยืมและข้อผูกมัดต่าง ๆ การดำเนินความสัมพันธ์ในลักษณะที่ญี่ปุ่น เป็นผู้ให้และ ไทย เป็นผู้รับนี้ ยังส่งผลกระทบต่อการรับวัฒนธรรมทางด้านต่าง ๆ ของญี่ปุ่นตามมาอีกด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ประวัติศาสตร์
 สาขาวิชา ประวัติศาสตร์
 ปีการศึกษา 2538

ลายมือชื่อนิตา นิตา กำปันทอง
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา สุรางค์ศรี ดันเสียงสม
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา บิษนาถ บุนนาค

C510234 : MAJOR HISTORY

KEY WORD : THE RELATIONSHIP/THAILAND/JAPAN

THANIDA KUMPHANTONG : THE RELATIONS BETWEEN THAILAND AND JAPAN, 1948-1987. THESIS ADVISOR : ASST.PROF.SURANGSRI TONSIENGSON, Ph.D., PROF.PIYANART BUNNAG, Ph.D. 197 PP. ISBN 974-633-079-9

This thesis aims to study relations between Thailand and Japan during the years 1948-1987 : their characteristics, the factors which governed the two countries, policies toward each other, and the effects of these policies.

The relationship between Thailand and Japan during 1948-1987 was an unequal one, for the Thais had to depend on Japanese aid, Thailand's national development being partly reliant upon foreign aid. Japan thus played a very prominent role in the Thai economy, as well as being an important aid donor. Japanese aid policy was fundamentally based on Japan's own interests, principally economic interests and the desire to create a good "image" for itself. The giving of aid to Thailand increased after the protests against Japanese goods in 1972-1974, as a means of lessening anti-Japanese protests in Thailand and other Southeast Asian states. The acceptance of large amounts of aid from Japan has led to Japanese economic domination and an imbalance of trade, because Japanese aid brought with it various conditions and commitments. This relationship, in which Japan was the donor and Thailand the recipient, has also led to Thai acceptance of certain cultural influences from Japan.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

สาขาวิชา ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา 2538

ลายมือชื่อนิสิต ธีรดา กำปั่นทอง

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา สุพรรณ นิ่มนวม

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ปิยะ งาม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยคำแนะนำอันมีค่าจากอาจารย์ที่ปรึกษาสองท่านคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรางค์ศรี ดันเสียงสม และ ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุนนาค อาจารย์ทั้งสองท่านได้กรุณาให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตลอดจนอ่านตรวจทานแก้ไขด้วยความอดทนยิ่งตลอดมา ข้าพเจ้ารู้สึกซาบซึ้งใจและขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสองเป็นอย่างสูงรวมทั้งอาจารย์ ดร.ธีรวัต ฅ บัอมเพชร ที่กรุณาแปลบทคัดย่อเป็นภาษาอังกฤษ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์พิพาตา ยังเจริญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู และ รองศาสตราจารย์สุริชัย หวันแก้ว ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำแนะนำ แก้ไข และปรับปรุง อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ข้อบกพร่องที่ยังปรากฏอยู่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

สำหรับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรางค์ศรี ดันเสียงสม แบบอย่างในการทำงานของอาจารย์ ความละเอียด รอบคอบ ความอดทนและยอมรับได้ในขีดความสามารถรวมทั้งให้โอกาสต่อลูกศิษย์ คือสิ่งที่ข้าพเจ้าจะจดจำและยึดถือเป็นแบบอย่างในอนาคตการทำงาน of ข้าพเจ้าต่อไป

ขอบคุณเพื่อน ๆ และพี่ ๆ อันได้แก่ อ้อม หึง อี๊ด หน้อย พี่บ้อม พี่บู พี่เล็ก พี่กุกไก่ พี่้อม พี่หน่ง พี่เมย์ พี่วิทย์ พี่โก้ และ ชะโตะโกะ ทวีจियะ ทุกคนได้มอบมิตรภาพและน้ำใจแก่ข้าพเจ้าเสมอมา ขอขอบคุณด้วยใจจริง

เหนือสิ่งใดทั้งหมดคือ ความรัก ความอบอุ่น ความปรารถนาดี กำลังใจ และทุก ๆ สิ่งจากพ่อและแม่ รวมทั้งพี่ ๆ ทั้งสี่ ที่มต่อข้าพเจ้าอย่างเต็มเปี่ยม บุคคลทั้งหกท่านนี้คือ ชีวิตและกำลังใจทั้งมวลของข้าพเจ้า

ธนิดา กำปันทอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
2. ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น จากระยะแรกจนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลก ครั้งที่สอง.....	5
สมัยสุโขทัย.....	5
สมัยอยุธยา.....	6
สมัยรัตนโกสินทร์.....	15
1. ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง.....	15
2. ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง.....	20
3. การเปิดศักราชความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่น (พ.ศ. 2491-2517) ...	25
การเปิดความสัมพันธ์ด้านการค้าพ.ศ. 2491.....	25
การหันตัวทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น.....	36
การจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม : จุดเริ่มต้นของการเปิดตลาด สินค้าออกของญี่ปุ่น.....	38

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นและการขยายบทบาทและ อิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในประเทศไทย.....	49
1. การให้ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อประเทศไทย พ.ศ. 2498-2517.....	57
2. การขยายตัวของบทบาทและอิทธิพลทางเศรษฐกิจ ของญี่ปุ่นในประเทศไทย.....	65
2.1 สังคมไทยในยุคแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติที่เอื้ออำนวยต่อการเข้ามาของญี่ปุ่น ในเศรษฐกิจไทย.....	66
การลงทุนและการค้าของญี่ปุ่นในประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2.....	74
1. การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย.....	74
2. การค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น.....	80
การรณรงค์ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นในประเทศไทย.....	86
4. การปรับบทบาทและภาพลักษณ์ใหม่ของญี่ปุ่น (พ.ศ. 2518-2530).....	95
การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม.....	95
1. มุลินธิญี่ปุ่น.....	96
2. โครงการเรือเยาวชนเอเชียอาคเนย์.....	102
3. โครงการมิตรภาพเพื่อศตวรรษที่ 21.....	106
การดำเนินงานด้านความร่วมมือทางวิชาการและความช่วยเหลือ ให้เปล่า.....	108
1. องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ.....	108

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ความช่วยเหลือด้านเงินกู้.....	118
การลงทุนและการค้าของญี่ปุ่นในประเทศไทยภายหลังเหตุการณ์ ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น.....	134
1. การลงทุนของญี่ปุ่น.....	134
2. การค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น.....	147
5. ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ญี่ปุ่น.....	157
ผลที่เกิดกับประเทศญี่ปุ่น.....	158
1. ด้านเศรษฐกิจ.....	158
2. ด้านภาพลักษณ์.....	165
ผลที่เกิดกับประเทศไทย.....	168
1. การครอบงำทางเศรษฐกิจ.....	168
2. ปัญหาการขาดดุลการค้า.....	172
3. ผลกระทบด้านวัฒนธรรม.....	176
6. บทสรุป.....	179
รายการอ้างอิง.....	184
ประวัติผู้เขียน.....	197

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นพ.ศ. 2493-2498.....	33
2	ดัชนีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อหัวของญี่ปุ่น.....	42
3	การจ่ายค่าบวญกรรมสงครามของญี่ปุ่นเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์ มวลรวมประชาชาติ.....	43
4	รายการจัดซื้อสินค้าและบริการโดยเงินเยนพิเศษ.....	47
5	ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าจากสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2494-2504.....	55
6	สรุปวัตถุประสงค์หลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-5.....	64
7	ตัวอย่างกลุ่มธุรกิจไทยที่ร่วมลงทุนกับญี่ปุ่นในระยะแรก.....	71
8	ทุนจดทะเบียนของต่างชาติที่ได้รับการส่งเสริม (ตุลาคม 2503-กุมภาพันธ์ 2514).....	75
9	จำนวนของบริษัทญี่ปุ่นแยกตามประเภทอุตสาหกรรม (ข้อมูลถึง พ.ศ. 2516).....	76
10	เปรียบเทียบจำนวนการนำเข้าวัตถุดิบพ.ศ. 2513.....	78
11	อัตราการถือหุ้นของชาวญี่ปุ่นในบริษัทร่วมลงทุน.....	79
12	สถิติการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นพ.ศ. 2504-2515.....	81
13	มูลค่าความช่วยเหลือที่ไทยได้รับจากญี่ปุ่นเปรียบเทียบกับมูลค่าความ ช่วยเหลือจากแหล่งต่าง ๆ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2-5.....	113
14	มูลค่าความร่วมมือทางวิชาการที่ไทยได้รับจากญี่ปุ่น (พ.ศ. 2497-2527).....	114

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่		หน้า
15	เงินกู้ยืมเครดิตจาก OECF แบ่งตามประเทศผู้รับเฉพาะเอเชีย (ผูกพันระหว่าง 2504-2524).....	123
16	จำนวนเงินกู้ของไทยแยกตามแหล่งเงินกู้.....	125
17	เงื่อนไขการกู้เงินจาก OECF บ้างประมาณ 2513-2530.....	128
18	เงินกู้ผูกพันจากประเทศญี่ปุ่นแยกตามหน่วยงานที่กู้พ.ศ.2512-2529...	130
19	อัตราการพึ่งพาการนำเข้าทรัพยากรและวัตถุดิบที่สำคัญจากภูมิภาค เอเชียอาคเนย์ของญี่ปุ่น.....	131
20	ปริมาณการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในประเทศไทย (แบ่งเป็นรายประเทศ).....	139
21	ปริมาณการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยแยกตามประเภทกิจการ และอุตสาหกรรม.....	142
22	ปริมาณการลงทุนของนักลงทุนชาวไทยที่ไปลงทุนยังประเทศญี่ปุ่น.....	146
23	สถิติการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นพ.ศ.2518-2529.....	148
24	โครงสร้างตลาดสินค้าออกและแหล่งสินค้าเข้าของไทย.....	150
25	ความช่วยเหลือด้านเงินให้เปล่าและเงินกู้ที่ญี่ปุ่นให้ต่อไทย พ.ศ.2521-2528.....	161
26	เงินกู้ตามโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกถึงสิ้นปี 2529.....	171
27	ประเภทสินค้าที่นำเข้าจากญี่ปุ่น (พ.ศ.2529-2532).....	174
28	ประเภทสินค้าที่ส่งออกจากไทยไปญี่ปุ่น (พ.ศ.2529-2532).....	175

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กิจกรรมของมูลนิธิผู้สูงอายุที่ย้ายไปยังประเทศต่าง ๆ.....	100

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย